





waggoota afurtamii ja'a mana qulqullummaa ijaarameen bakka bu'a; innis bara 1798 irraa jalqabee hamma 1844 tti dha. Gaanfi Riphablikaanii yeroo fakkeenya bineensichaa itti dagaagaa jiru keessatti mana qulqullummaa amantii-fi-siyaasaa ni ijaara.

Misoomni fakkeenya bineensichaa raajii keessatti jalqabe Fulbaana 11, 2001tti. Rakkinni sun dhufaatii Patriot Act agarsiise; innis jijjiirama seera Heera Mootummaa keessaa ka'umsa seera Ingilizii irraa gara ka'umsa seera Roomaatti ta'e mallatteesse. Seerri Ingilizii bu'uura qajeelfama namni tokko hamma balleessaa qabu mirkanaa'utti qulqulluu akka ta'e irratti hundaa'a; seerri Roomaa immoo bu'uura qajeelfama namni tokko hamma qulqulluu ta'uu isaa mirkanaa'utti balleessaa qaba jedhu irratti hundaa'a.

Mana siyaasaa kan Fulbaana 11, 2001 irraa jalqabee hamma seerri Dilbataa ba'utti ijaaramu, uumama fakkeenya bineensichaatiin illee ni ibsama. Yeroon raajii mootummaa kanaaf yeroo ammaa hojii irra hin oolu; kanaafuu waggoota afurtamii jaha gaanfi Pirootestaantummaa mana hafuuraa ijaare, yeroo tokko osoo hin ta'in, yeroo dheerina qabu tokko akka gaaffiin mootummaa Riphabilikaanizimii mana isaa amantii-siyaasaa ol kaasu ni agarsiisa.

Sababoota ijoo sadan kan mallattoolee daandii sadii walitti aansuun waggoota jaatamii shanii Isaayyaas boqonnaa torba keessatti bakka bu'aniif hojiirra oolchuuf kennaman keessaa inni jalqabaa seera yeroo jalqabaatti waamamuu ti; 742 Dh.K.B., 723 Dh.K.B. fi 677 Dh.K.B., jechuun waggaa kudha sagal itti aansuun waggaa afurtamii jaha. Seenaa Milleroota keessatti garuu faallaa isaa ture; 1798, 1844 fi 1863, jechuun waggaa afurtamii jaha itti aansuun waggaa kudha sagal.

Sababni lammaffaan lammaffaan isaa ergaa gahee fi hojii Eliyaas itti fufiinsa qabaachuu isaati. Eliyaas bara xumuraa keessa, bara 1798tti, yeroo macaafni Daani'eel hiikameetti (Daani'eel 8:14) dhufe; achiis wal'aansoo Gaara Qarmelitti bara 1840 irraa jalqabee hanga 1844tti gahe; itti aansuunis bara 1863tti ti'ooloojii aadaa fi duudhaa wajjin marfamanii cufame. Eliyaas deebi'ee immoo bara xumuraa keessa, bara 1989tti, yeroo macaafni Daani'eel hiikameetti dhufe. Inni raajii ahaan Fulbaana 11, 2001tti imale; achitti wal'aansoon Gaara Qarmel ni jalqaba, kunis seera Dilbataa dhihootti dhufu irratti qofa xumurama. Itti fufiinsi gahee fi hojii Eliyaas tartiiba mallattoolee karaa Isaayyaas boqonnaa torbatti adda baafaman ni deeggara.

Haalliin gaanfa lamaa bineensa lafaa sanaa kan agarsiisu, gaanfoonna lamaan sun humna lama irraa gara humna tokkootti ce'uu isaanii dha; tokko jalqaba mootummaa jahaffaa raajii Macaafa Qulqulluu keessatti, kaan immoo xumura isaa keessatti. Yommuu uleen lamaan, jechuun kan jalqabaa yookaan kan xumuraa, walitti qabamanii saba tokko ta'anii tokkoon walitti hidhaman, isaan akka mana qulqullummaa hafuuraa jalqabatti ijaaranii yookaan akka mana qulqullummaa hafuuraa amantii-fi-siyaasaa xumura irratti ijaaranii jiranitti bakka bu'u. Manni qulqullummaa sobaa sun fakkii mana qulqullummaa paaphaasii ti; achittis paaphaan mana qulqullummaa Waaqayyoo keessa taa'ee ofii isaa akka Waaqaatti labsata.

Yommuu Yunaayitid Isteetis seera Dilbataa irratti akka bineensa guddaa dubbatu, fakkeenya sanauma ni guuta; sababiin isaas inni mana qulqullummaa sobaa, bakka waldaan amantii fi mootummaa ulee tokko keessatti walitti makaman ijaaree ta'a; hariiroo sana keessattis waldaan amantii to'annoo keessatti ni taati.

Isaayyaas boqonnaa torbaffaatti, raajjin Isaayyaas ergaa sana Mootii Akaazitti labsuuf karaa bishaan-kuusaa gubbaa, bakkaa laaqaa uffataatti, ilma isaa fudhate.

Ergasii Gooftaan Isaayaasiin, “Atii fi ilmi kee She’ar-Yaashuub gara dhuma laga bishaanii kuusaa isa olii, karaa dirree nama uffata miiccuu sanaa irratti, Ahaazitti ba’uudhaan isa qunnamuuf amma deemi” jedhe. Isaayaas 7:3.

Jechi “shearjashub” jedhu hiikni isaa “haftee tokko ni deebi’a” jechuudha. Hafteen sochii jalqabaa warra Millerites keessaa turte sochii Future for America keessatti bara 1989 deebi’te. Isaayaasii fi ilmi isaa walitti dhufeenya isaanii kan akka abbaa fi ilmaatti jiruun jalqaba tokkoo fi dhuma tokko ni bakka bu’u. Isaan hafuura Eliyaas isa garaa abbootii gara ijoolleetti, garaa ijoollees gara abbootiitti deebisuuf ture ibsu. Isaayaas ergaa Eliyaas mootii hamaa Akaazitti lallabaa ture. Gochawwan hamaa biroo keessaa, Akaaz tajaajila mana qulqullummaa cufee bakka isaa mana waaqeffannaa Asoorii fakkeessuun ijaaruudhaan beekama.

Ahaaz mootummaa jalqabe yeroo waggaa digdamaa ture; Yerusaalem keessatti waggaa kudha jaha mootummaa keessa ture; innis akka mootummaa abbaa isaa Daawit godhe sanaa utuu hin ta’in, fuula Waaqayyo Waaqa isaa duratti waan qajeelaa hin goone. Garuu inni karaa mootota Israa’el irra deeme; eeyyee, akkuma jibbinsa saba ormaa, warra Waaqayyo ilmaan Israa’el duraa ari’e sanaatti ilmasaa ibidda keessa dabarse. Akkasumas bakka ol ka’aa irratti, tulluuwwan irrattis, muka magariisaa hundumaa jalattis aarsaa dhi’eesse, ixaanaas aarse. Yeroo sana Reziin mootiin Sooriyaa fi Peqaa ilmi Remaliyaa mootiin Israa’el Yerusaalem irratti waraanuuf ol ba’an; Ahaazin marseesan, garuu isa mo’uu hin dandeenye. Yeroo sanatti Reziin mootiin Sooriyaa Eelaat Sooriyaadhaaf deebisee argate, Yihuudotas Eelaat keessaa baase; warri Sooriyaas Eelaat dhufanii achi keessa hamma har’aatti jiraatan. Kanaaf Ahaaz Tiglat-Pileser mootii Asooritti ergamoota ergee akkana jedhe: Ani garbicha kee fi ilma kee ti; ol kottu, harka mootii Sooriyaa fi harka mootii Israa’el, warra natti ka’an kana keessaa na baasi. Ahaazis meetii fi warqii mana Waaqayyoo keessatti argame, fi kuusaa mana mooticha keessa ture fudhatee, mootii Asooriif kennaa godhee erge. Mootiin Asooriis isa dhaga’e; mootiin Asooriyaa gara Damaasqoo ol ba’ee ishee qabate, namoota ishee boojuudhaan Qiriitti geesse, Reziinis ajjeese. Mootiin Ahaaz Tiglat-Pileser mootii Asooriyaa qunnamuuf gara Damaasqoo dhaqe; aarsaa iddoo Damaasqoo jiru tokko arguudhaan, mootiin Ahaaz Uuriyaa lubichaatti bifa aarsichaa fi fakkeenya isaa, akka hojii ijaarsaa isaa hundumaatti erge. Uuriyaan lubichis akkuma mootiin Ahaaz Damaasqoo irraa erge hundumaatti aarsaa ijaare; akkasitti Uuriyaan lubichi utuu mootiin Ahaaz Damaasqoo irraa hin deebi’in dura isa tolche. Mootiin Damaasqoo irraa yeroo deebi’e, aarsaa sana arge; mootichi gara aarsaa sanaatti dhi’aatee irratti aarsaa dhi’eesse. Innis aarsaa gubamu isaa, kennaa midhaanii isaa gube; aarsaa dhugaatii isaas dhangalaase; dhiiga aarsaa nagaa isaatiis aarsaa sana irratti facaase. Aarsaa naasaa isa Waaqayyo dura ture illee, fuuldura mana keessaa, aarsaa fi mana Waaqayyoo gidduudhaa kaasuun, gama kaabaa aarsaa sanaa bira kaa’e. Mootiin Ahaaz Uuriyaa lubicha ajajee akkana jedhe: Aarsaa guddaa irratti aarsaa gubamu ganamaa, kennaa midhaanii galgalaa, aarsaa gubamu mootichaa fi kennaa midhaanii isaa, aarsaa gubamu saba biyyaattii hundumaa fi kennaa isaanii, aarsaa dhugaatii isaanii gubi; dhiiga aarsaa gubamu hundumaa fi dhiiga aarsaa qalamaa hundumaas irratti facaasi; aarsaan naasaa garuu ani ittiin gaafachuuf naaf haa ta’u. Uuriyaan lubichis akkuma mootiin Ahaaz ajaje hundumaatti godhe. Mootiin Ahaaz daangaa

bu'uuralee sanaa irraa muree, miiccaa isaaniirraa fuudhe; galaana sanaa immoo loon naasaa isa jala turan irraa buusee, lafa dhagaa diriirfame irra kaa'e. Dahoo Sanbataa, kan mana keessatti ijaararii turan, fi balbala mootichaa kan alaa irraa seensaa ture, sababa mootii Asooriyaatiif mana Waaqayyoo irraa geeddare. 2 Mootota 16:2–18.

Mootiin Asoor mootii kaabaa bakka bu'a; kunis mallattoo papasii dha. Mootiin hamaan Aahaaz geggeessaa Yihudaa isa dhugaa, biyya ulfina qabeettii isa dhugaa ture. Yeroo Isaayyaasii fi ilmi isaa, ergaa hafeen tokko akka deebi'u jedhu qabatanii, biratti isaa iddoo bishaan kuusaa ol-aanaa keessaa bifa itti bishaan dabarsu, jechuunis dirree nama uffata miiccituu sanaa biraatti wal arganitti, mootiin hamaan sun balaa waraana keessaa kan kaabaa fi kan kibbaa gidduutti adeemsifamaa ture keessa ture. Balaa sana keessatti, ergaa Waaqayyoo karaa raajii Isaayyaasiitiin dhiheesse in didde; eegumsa argachuufis gara mootii kaabaa isa dhugaatti harka diriirse.

Bakkeewwan Isaayyaas boqonnaa torbaa keessatti, yeroo waraanni keessaa turetti hoogganaan biyya ulfina hafuuraa qabu tokko Waaqa bira ga'uu mannaa, tumsaaf gara mootummaa paaphaasii harka diriirsu agarsiisa. Fincilli Ahaaz Waaqa irratti kaase, inni mootii kaabaa bira deemee fakkeenya mana waaqeffannaa waaqa mootii kaabaa sanaa akka fudhatuu fi fakkeenya mana waaqeffannaa sanaa gara lubicha guddaa Yerusaleemitti akka erguun bakka bu'a; achiis lubichi guddaan sun lafa qulqulluu mana qulqullummaa Waaqayyoo keessatti mana waaqeffannaa sobaa sana irraa garagalcha tokko ni dhaabe. Mootiin hamaan Ahaaz mootummaa bakka bu'a; tumsi lubicha guddaas walitti makamu mootummaa fi waldaa amantii bakka bu'a.

Finciilli sun bakka ulfina qabeessa hafuuraa sanaa kan tajaajila waaqeffannaa abbaa qabeenyaa Phaaphaasii (mootii kaabaa) irra deebi'ee fakkeessu, akkasumas waaqeffannaa dhugaa mana qulqullummaa Waaqayyoo cufu sanaa ni bakka bu'a. Finciilli Ahaaz hoggansa Amerikaa bakka bu'a; inniis biyya ulfina qabeessa keessatti mana qulqullummaa sobaa, isa mana qulqullummaa mootii kaabaa irraa garagalchamee hojjetame, ijaara.

Haalli raajii Isaayyaas boqonnaa torbaa, waggoota jahaatamii shanan jalqabaa bineensa lafa irraa ka'u sanaa kan bakka bu'u ta'ee argama; caalaatti immoo yeroo xumuraa bineensa lafa irraa ka'u sanaa ni agarsiisa. Haalli raajii Isaayyaas boqonnaa torbaa ifa baay'ee keessaa funaanamuu qabu qaba; garuu yeroo ammaa kana keessatti, qajeelfama jechuunis Kiristoos jalqaba wanta tokkoon dhuma wanta sanaa akka ibsu qofa hojii irra oolchaa jirra. Asitti hojii irra kan oolchinu, bu'aa fi bal'ina haala seenaa Isaayyaas boqonnaa torbaa keessa jiru gadi fageenyaan qorachuuf utuu hin ta'in, hojii irra oolmaa kana gochuufidha. Nuti asitti, yeroo gaanfi mootummaa Rippabilikaanii gantuu ta'e gaanfa Pirootestaantizimii gantuu ta'e wajjin walitti makamu, kun ijaarsa mana qulqullummaa sobaa tokkoo akka bakka bu'u adda baasaa jirra.

Ijaaramuun mana qulqullummaa sobaa, isa mana qulqullummaa mootii kaabaa fakkeeffatee ijaarame, yeroo fakkeenya bineensaa ijaarame seenaa keessatti bakka bu'a; innis uummata Waaqayyootiif qormaata guddaa dha, kan ittiin mootummaa isaanii bara baraa murtaa'u.

“Gooftaan akka suuraan bineensichaa yeroo carraan araaraa cufamuu dura ijaaramu ifatti natti agarsiiseera; sababiin isaas inni qormaata guddaa saba Waaqayyootiif ta'uuf, isa ittiin hireen isaanii inni bara baraa murteeffamuudha.



irratti akka mallattoo waraanaatti ol ni kaafama. Yeroo balballi araaraa cufamutti, Seventii-dee Adevantiistota Laa'odiqeeyaa keessaa warri qormaata fakkeenya bineensaa uumamuudhaan bakka buufame sana hubatan qofa chaappaa Waaqayyoo ni argatu. Ergaan adeemsa qorumsaa kana adda baasu amma warra ittiin fayyadamuuf fedhii qaban hundumaaf hiikamaa jira.

Eliyaas gara saba hundumaatti dhufee, “Isin hamma yoomiitti yaada lama gidduutti raafamtu? Yoo Waaqayyo Waaqa ta'e, isa duukaa bu'aa; yoo immoo Ba'aal ta'e, isa duukaa bu'aa” jedhe. Sabi garuu dubbi tokko illee isaaf hin deebisne. 1 Mootota 18:21.